

1 קודם שנגרא העולם, ולא נברא, שמתחילה היתה התורה צריכה
 2 להינתן לאחר אלף דורות מבריאת העולם, שנאמר (תהלים קה ח)
 3 'דבר צנה לאלף דור, וכשראה הקב"ה שאין העולם יכול
 4 להתקיים אלף דורות ללא תורה, נתן את התורה לאחר עשרים
 5 ושש דורות, ואותם תשע מאות שבעים וארבעה דורות עמד
 6 הקדוש ברוך הוא ושתלן - שתל מעט מהם בכל דור ודור, והן הן
 7 עזי פנים שבידור.
 8 ורב נחמן בר יצחק אמר, הפסוק 'אשר קוממו ולא עת נהר יוצק
 9 יסודם' אינו נדרש על דורות אלו שנטרדו, אלא לברכה הוא
 10 דכתיב, וכך הוא נדרש, אלו תלמידי חכמים שמקמטין - שנמנעו
 11 עצמן משינה על דברי תורה בעולם הזה, ובשכר זה הקדוש ברוך
 12 הוא מגלה להם סוד הנהר לעולם הבא, שנאמר 'נהר יוצק יסודם'.
 13 אמר ליה שמואל לחייא בר רב, בר אריא - בן אריה, כלומר בנו של
 14 אדם גדול, תא אימא לך מילתא - בא ואומר לך דבר, מהני מילי
 15 מעליותא דהוה אמר אבוך - מאותם הדברים המעולים שהיה אביך
 16 אומר. וכך אמר אביך, כל יומא ויומא - בכל יום ויום נבראין מלאכי
 17 השרת מנהר דינור, ואמרי שירה ובטלי - ואומרים שירה להקב"ה,
 18 ואחר כך הם בטלים, שנאמר (איכה ג כג) 'חדשים לפקדים רבה
 19 אמונתך', שבכל בוקר מחדש מתרבה תהילתו של הקב"ה, על ידי
 20 אותם המלאכים.
 21 ופליגא דרבי שמואל בר נחמני - ובדברים אלו חולק רב על רבי
 22 שמואל בר נחמני, דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל
 23 דיבור ודיבור שיוצא מפי הקדוש ברוך הוא, נברא ממנו מלאך אהר,
 24 שנאמר (תהלים לו ג) 'בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם',
 25 ודורשים מכאן שברוח פיו של הקב"ה נברא כל צבא המלאכים,
 26 הרי שלדבריו המלאכים נבראים מדבורו של הקב"ה, ולא מנהר
 27 דינור כדברי רב.
 28 הגמרא מקשה סתירה בין שני פסוקים, בענין המראה שבו נגלה
 29 הקב"ה לנביאיו: כתוב אחד אמר בדברי נביאל על מראה הקב"ה
 30 בחלומו (דניאל טו), 'לבושיה כתלג חויר ושער ראשה כעמר נקא' -
 31 לבושו היה לבן כשלג, ושער ראשו היה כצמר נקי, הרי שנגלה
 32 בשערות לבנות, ובפסוק אחר כתיב (שיר השירים ה יא) 'קוצותיו
 33 תלתלים שחורות כעורב', הרי שנגלה בשערות שחורות.
 34 מתרצת הגמרא: לא קשיא, כאן פשיטה - מה שנאמר ששערותיו
 35 לבנות, הוא כשנראה לנביאיו במושב הדין, שאז הוא נראה כזקן,
 36 ואילו כאן - מה שנאמר ששערותיו שחורות, הוא כשנראה
 37 לנביאיו בעת מלחמה, ואז הוא נראה כבחור. דאמר מר, אין לך נאה
 38 פשיטה אלא זקן, ואין לך נאה במלחמה אלא פחור.
 39 הגמרא מקשה סתירה נוספת בפסוקים: כתוב אחד אמר בדברי
 40 דניאל על מראה הקב"ה בחלומו (דניאל טו), 'כרסיה כרסיה' -
 41 כסאו ניצוצות של אש, ותיבת 'כרסיה' היא בלשון יחיד, הרי שיש
 42 שם כסא אחד, וכתוב אחד אמר (שם) 'עד די כרסון רמיו ועתיק יומין
 43 יתיב' - עד שהוטלו והונחו כסאות לשבת עליהם, והקב"ה שנדמה
 44 כזקן עתיק בימים יושב על הכסאות, ותיבת 'כרסון' היא בלשון
 45 רבים, ומשמע שיש שם שני כסאות.
 46 מתרצת הגמרא: לא קשיא, כסא אחד לו - להקדוש ברוך הוא,
 47 וכסא אחד לדוד. כדתניא בברייתא, כסא אחד לו וכסא אחד לדוד,
 48 דברי רבי עקיבא. אמר לו רבי יוסי הגלילי לרבי עקיבא, עקיבא, עד
 49 מתי אתה עושה שכינה חול, שאתה אומר שיושב אדם בצד
 50 הקב"ה. אלא מתרץ רבי יוסי הגלילי, שכסא אחד לדוד, וכסא אחד
 51 לצדקה.
 52 מסתפקת הגמרא: קיבלה מיניה - האם קיבל רבי עקיבא את דברי
 53 רבי יוסי הגלילי, וחזר בו מדבריו, או לא קיבלה מיניה. פושטת
 54 הגמרא: תא שמע, ששינוי בברייתא, אחד לדוד ואחד לצדקה, דברי
 55 רבי עקיבא. אמר לו רבי אלעזר בן עזריה לרבי עקיבא, עקיבא, מה
 56 לך אצל תנאי, בלך מדברותיך - חדל מדברין עד שתגיע אצל
 57 נגעים ואחילות, שהן הלכות עמוקות וחמורות, ובהן אתה מחודד
 58 ולא בהגדה. אלא מתרץ רבי אלעזר בן עזריה למה נועדו שני
 59 הכסאות, אחד לכסא ואחד לשפרף - ספסל קטן, כפי כדי לישוב

60 עליו, ושפרף להדום רגליו - להניח עליו את רגליו, שנאמר (ישעיה
 61 יו א) 'השמים כסאי והארץ הדום רגלי'. הרי שמפורש בברייתא
 62 שרבי עקיבא חזר בו, ואמר כדברי רבי יוסי הגלילי.
 63 אמרו לעיל (ג), שאין מוסרים סתרי תורה אלא למי שיש בו
 64 חמשה דברים, שר חמשים ונשוא פנים ויועץ וחכם חרשים ונבון
 65 לחש. הגמרא מביאה מימרא של רב דימי, שבה מתבארות
 66 המעלות הללו: כי אתא - כשבא רב דימי מארץ ישראל לבבל
 67 אמר, שמונה עשרה קללות קילל ישעיה את ישראל, שהתנבא
 68 שיבאו עליהם שמונה עשרה פורענויות, ולא נתקרה דעתו עד
 69 שאמר להם המקרא הוה (ישעיה ג ח), 'ירחבו הנער פגון והנקלה
 70 פנכבד'. שמונה עשרה קללות קילל מאי ניהו - מה הן, דכתיב (שם ג ט-ד)
 71 'כי הנה האדון ה' צבאות מסיר מירושלם ומיהודה, משען ומשענה,
 72 כל משען להם וכל משען מים, גבור ואיש מלחמה, שופט ונביא
 73 וקוסם וזקן, שר חמשים ונשוא פנים, ויועץ וחכם חרשים ונבון לחש,
 74 ונתתי נערים שריהם ותעלולים ימשלו כם' וכו'.
 75 ומבאר הגמרא מהי כל אחת מהמעלות הללו: 'משען', אלו בעלי
 76 מקרא - היודעים את התורה שבכתב. 'משענה', אלו בעלי משנה,
 77 כגון רבי יהודה בן תימא ותיבירי. פליגי בה - ונחלקו בזה רב פפא
 78 ורבנן כמה סדרי משנה היו בתחילה, חד אמר שש מאות סדרי
 79 משנה, וחד אמר שבע מאות סדרי משנה.
 80 'כל משען להם', אלו בעלי תלמוד, שיש לסמוך על הוראתם כמו
 81 שנשמכים על אכילת לחם, שנאמר (משלי ט ה) 'לכו לחמו בלחמי
 82 ושתו ביון מסכתי'. וכל משען מים, אלו בעלי אגדה, שמושיבין לבו
 83 של אדם כמים באגדה. גבור, זה בעל שמועות, כלומר ששמע
 84 הלכות פסוקות מרבתי, ושגורות הם בפיו. ואיש מלחמה, זה מי
 85 שיודע לישא וליתן במלחמה של תורה. שופט, זה דיין שדן דין
 86 אמת לאמתו. נביא, כמשמעו. קוסם, זה מלך, שנאמר (שם טו י)
 87 'קוסם על שפתי מלך'. זקן, זה שראוי לישיבה וליטול ממנו עצה
 88 בכל דבר חכמה.
 89 'שר חמשים', אל תקרי 'שר חמשים' אלא 'שר חומשיין', זה שיודע
 90 לישא וליתן בחמשה חומשי תורה. דבר אחר, 'שר חמשים' פירושו
 91 כדברי אבהו, דאמר רבי אבהו, מכאן שאין מעמידין מתורגמן על
 92 הצבור - אדם החוזר לציבור על דברי הרב, אם הרב הדורש הוא
 93 פחות מכן חמשים שנה, אלא ידרוש כך ללא מתורגמן. וכוונת
 94 הכתוב היא, יסיר מהם כל רב שהוא בן חמשים וראוי להעמיד
 95 לפניו מתורגמן.
 96 'נשוא פנים', זה מי שנשואין פנים לדורו כעבורו למעלה בשמים,
 97 כלומר שהכל ניוונים בזכותו, כגון רבי חנינא בן דוסא, שאמרו
 98 בתענית (כד), שיצאה בת קול ואמרה, 'כל העולם ניוון בשביל
 99 חנינא בני'. וכן מי שנשואים פנים כעבורו לדורו למטה בארץ,
 100 שמלכי האומות מכבדים את דורו כעבורו, כגון רבי אבהו שהיה
 101 חשוב כי קיסר - בבית המלך, שכאשר היה בא מהישיבה לבית
 102 המלך, היו הגבירות של בית המלך יוצאות לקראתו לכבודו.
 103 'יועץ', זה מי שיודע לעבר שנים ולקבוע חדשים. ויחכם, זה תלמיד
 104 המתקיים את רבותיו. חרשים, זה מי שפשיעה שהוא פותח בדברי
 105 תורה, כפי נעשין פתרישין. ונבון, זה המכין דבר מתוך דבר. לחש,
 106 זה מי שראוי למסור לו דברי תורה שניתנה בלחש, דהיינו סתרי
 107 תורה, כגון שהוא אב בית דין ולבו דואג בקרבו.
 108 'ונתתי נערים שריהם'. מבאר הגמרא: מאי ונתתי נערים שריהם,
 109 אמר רבי אלעזר, נערים אלו בני אדם שמנועריין - שמרוקנים מן
 110 המצוות, והם יהיו השרים שלהם. ותעלולים ימשלו כם, אמר רב
 111 (פפא) בר יעקב, מה שנאמר 'תעלולים ימשלו כם', הוא רמוז
 112 לתעלי בני תעלי - שועלים בני שועלים, דהיינו שהשפלים
 113 והחלשים ביותר ימשלו בהם.
 114 ולא נתקרה דעתו של ישעיה, אף שאמר להם את כל הקללות
 115 הללו, עד שאמר להם 'ירחבו הנער פגון (והנקלה פנכבד)'. מבאר
 116 הגמרא: נער' אלו בני אדם שמנועריין - שמרוקנים מן המצוות, והם
 117 ירחבו כפי שממולא במצוות כרמון, דהיינו שיתגאו עליו. והנקלה
 118 פנכבד, יבא מי שמצוות חמורות דומות עליו בקלות, כלומר

מתוך מהדורת חזק

22 איש את-רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני
 23 קנסות. ויש פתוב הפולל דיני קנסות כלם, והוא אמרו
 24 יתעלה: "פאשר עשה בן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה
 25 בזה שלוקחים מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק,
 26 כמו שבא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גזבים
 27 מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו כלם
 28 נזקי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה את-האדם או
 29 את-הבהמה — הרי כל-הדינים האלה לא ידון בהם ולא
 30 יפסוק אלא בית דין הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות
 31 אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבארו הלכות דין זה
 32 בפירק ח' (בבא) קמא.

33 המצוה הרפ"ט — האזהרה שהזהרנו מלרצוח
 34 זה-את-זה, והוא אמרו: "לא תרצח" (שמות כ, יג; דברים
 35 ה, יז). והעובר על לאו זה — נהרג בהכאה (בהתנת
 36 ראשו) מן הצנאר. אמר יתעלה: "מעם מזבחי תקחנו
 37 למות" (שמות כא, יד). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפירק
 38 ט' מסנהדרין (עו); ובפירק ב' ממכות.

39 המצוה הרצ"ו — האזהרה שהזהרנו מלקחת כפר
 40 לרוצח במזיד, אלא יהרג בהכרח, והוא אמרו יתעלה:
 41 "ולא-תקחו כפר לנפש רצח אשר-הוא רשע למות"
 42 (במדבר לה, לא). וכבר נתבארו דיני מצוה זו במכות
 43 (כתובות לז:).

1 יפסוק אלא בית דין הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות
 2 אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבארו הלכות דין זה
 3 בפירק ח' (בבא) קמא.

יום שישי כ"ד אדר-א' ה'תשפ"ב

מצות עשה רלו.

5 המצוה הרל"ו — הצווי שנוצטוינו בדין חובל
 6 בחברו, והוא אמרו יתעלה: "וכי-יריבן אנשים והכה-
 7 איש את-רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני
 8 קנסות. ויש פתוב הפולל דיני קנסות כלם, והוא אמרו
 9 יתעלה: "פאשר עשה בן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה
 10 בזה שלוקחים מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק,
 11 כמו שבא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גזבים
 12 מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו כלם
 13 נזקי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה את-האדם או
 14 את-הבהמה — הרי כל-הדינים האלה לא ידון בהם ולא
 15 יפסוק אלא בית דין הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות
 16 אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבארו הלכות דין זה
 17 בפירק ח' (בבא) קמא.

יום ש"ק כ"ה אדר-א' ה'תשפ"ב

מצות עשה רלו.

מצות לא תעשה רפט. רצו.

20 המצוה הרל"ו — הצווי שנוצטוינו בדין חובל
 21 בחברו, והוא אמרו יתעלה: "וכי-יריבן אנשים והכה-

המשך ביאור למס' חגיגה ליום רביעי עמ' א

22 המדרש, ונביתו אין להם ואין שמלה, שאין בדי לא מקרא ולא
 23 משנה ולא גמרא, ולכן לא תשימני קצין עם'. הרי שאפילו בשעת
 24 כשלונה של ירושלים, היו אנשיה מודים על האמת.
 25 מקשה הגמרא על דברי רב קטינא: מנין שהיה אומר כן משום
 26 שהיה דובר אמת, ודלמא שאני התם — שמא שונה הדבר שם, דאי
 27 אמר להו גמירנא — שהרי אם היה אומר להם שלמד תורה, אמרי
 28 ליה אימא לן — יאמרו לו השב לנו על דבר הלכה, והיו רואים
 29 שאינו יודע, ולכן היה מוכרח להודות שלא למד, ולא מפני שהוא
 30 מאנשי אמנה.
 31 מתרצת הגמרא: אם מטעם זה, הוה ליה למימר גמר ושכח — היה
 32 לו לומר שלמד ושכח, ולא לומר שלא למד כלל, שהיא בושה
 33 גדולה יותר. והוא אומר להם שלא למד כלל, שכן מאי לא אהיה
 34 חובש, פירושו לא אהיה — לא הייתי חובש כלל, ואין זה אלא מפני
 35 שהוא מאנשי אמנה.
 36 מקשה הגמרא: איני — וכי כך הדבר, שבשעת כשלונה של ירושלים
 37 היו בה אנשי אמנה, והאמר רבא, לא תרבה ירושלים עד שפסקו
 38 ממנה בעלי אמנה, שנאמר (ירמיה ה א) 'שומטו פחוצות ירושלים וראו
 39 נא ודעו ובקשו ברחובותיה, אם תמצאו איש אם יש עושה משפט
 40 מבקש אמנה, ואסלח לה, ומשמע שכשרבה ירושלים לא נותרו
 41 בה אנשי אמנה.
 42 מתרצת הגמרא: לא קשיא,

1 שמזול גם במצוות החמורות, וירחבו כמי שמוצות קלות דומות
 2 עליו כחמורות, שמדקדק אף בקלות.
 3 אמר רב קטינא, אפילו בשעת כשלונה של ירושלים, לא פסקו מהם
 4 בעלי אמנה — אנשים דוברי אמת, שנאמר (ישעיה ג א) 'כי יתפש איש
 5 באחיו בית אביו (לאמר), שמלה לכה, קצין תהיה לנו, והמכשלה
 6 הזאת תחת ירך', שהנביא מגנה אותם על שלא היו בהם אנשים
 7 שיודעים להשיב דבר הלכה, ואומר, שלעתיד יתפוש איש באחיו
 8 ויאמר לו, אותם דברים שבני אדם מתבסין מחמתם בשמלה, כלומר
 9 שנחבאים כדי שלא ישאלו אותם כיון שאינם בקיאים בהם, ישנן
 10 תחת ירך — הרי אתה בקי בהם, ואם כן קצין תהיה לנו, שתלמדנו
 11 את אותם הדברים. והמכשלה הזאת, מבארת הגמרא: מאי
 12 'המכשלה הזאת', אלו דברי תורה, שהם דברים שאין בני אדם
 13 עומדין עליהן להבינם על בוריים אלא אם כן נכשל בהן, שרק לאחר
 14 שהתלמיד נכשל בהם פעם ראשונה ושניה, נותן לב לעמוד על
 15 שמועתו, וגם עליהם יאמר לו, דברים אלו ישנן תחת ירך — אתה
 16 בקי בהם, ותלמדנו אותם. וממשיך הנביא (שם ג ז), שאותו האדם
 17 שחשבוהו ללומד תורה ישיב להם, 'ישא ביום ההוא לאמר, לא
 18 אהיה חובש, ונביתו אין להם ואין שמלה, לא תשימני קצין עם'.
 19 מבארת הגמרא את תשובתו, 'ישא, אין ישא אלא לשון שבועה,
 20 שנאמר (שמות כ ז) 'לא תשא את שם ה' אלהיך לשווא', כלומר שישבע
 21 ויאמר להם, 'לא אהיה חובש', לא הייתי רגיל להיות מחובשי בית

